

Ο πόνος και τα δάκρυα του Ελληνισμού της «καθ' ημάς Ανατολής»

/ [Ορθόδοξη πίστη](#)

Του Δρ. Ιωάννη Χρ. Ιακωβίδη, Επιστημονικού συνεργάτη στο Κέντρο Ανατολικών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου.

«Γνωρίζω ότι είμαι προωρισμένος διά θυσίαν, αλλά φρονώ ότι η ώρα μου ακόμη δεν έφθασε»

Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος*

Μόλις έληξαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913) άρχισαν συστηματικά οι διωγμοί των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, που, με αποκορύφωμα τη Μικρασιατική Καταστροφή, διήρκεσαν περίπου δέκα έτη (1913-1922). Οι διώξεις αυτές δύνανται να διακριθούν σε τρεις φάσεις, ανάλογα με τη μορφή και την έκτασή τους. Η πρώτη αρχίζει το 1913, τελειώνει με την είσοδο της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Οκτώβριος 1914) και οδηγεί στην αλλοίωση της εθνολογικής σύστασης του πληθυσμού της δυτικής Μικράς Ασίας. Η δεύτερη διαδραματίζεται καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Οι Τούρκοι επιχειρούν την εξόντωση των Ελλήνων παράλληλα με τη γενοκτονία των Αρμενίων. Η τρίτη εγκαινιάζεται με την απόβαση των Ελλήνων στη Σμύρνη (Μάιος 1919) και κύριο χαρακτηριστικό της αποτελεί η

δυναμική αντίδραση του εθνικιστικού κινήματος του Κεμάλ, που καταλήγει σε συντριβή του μικρασιατικού Ελληνισμού (Σεπτέμβριος 1922).

Για να τιμηθεί η μνήμη των χιλιάδων αδικοσκοτωμένων Ελλήνων της Ανατολής, αλλά και των αναρίθμητων προσφύγων πρώτης γενιάς, οι οποίοι εγκατέλειψαν τον παρόντα βίο χωρίς –οι περισσότεροι– να επισκεφθούν ποτέ τους τόπους που γεννήθηκαν και έζησαν, παρατίθενται ενδεικτικά αποσπάσματα.

Δύο μέρες προ της εισόδου των Τούρκων στη μητρόπολη της Ιωνίας (25 Αυγούστου/7 Σεπτεμβρίου), ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος απέστειλε το τελευταίο γράμμα του προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Έγραφε μεταξύ άλλων:

«Επέστη η μεγάλη ώρα της μεγάλης εκ μέρους σας χειρονομίας. Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, το ελληνικόν κράτος, αλλά και σύμπαν το ελληνικόν έθνος καταβαίνει πλέον εις τον Άδην από του οποίου καμμία πλέον δύναμις δεν θα δυνηθή να το αναβιβάση και το σώση. Της αφαντάστου ταύτης καταστροφής βεβαίως αίτιοι είναι οι πολιτικοί και προσωπικοί σας εχθροί, πλην και Υμείς φέρετε μέγιστον της ευθύνης βάρος διά δύο πράξεις Σας.

»Πρώτον, διότι αποστείλατε εις Μικράν Ασίαν ως Ύπατον Αρμοστήν [Σ.Σ.: τον Αριστείδη Στεργιάδη] έναν τούτ' αυτό παράφρονα και εγωιστήν, φλύαρον, απερροφημένον εν τω αυτοθαυμασμώ του».

Λίγες ώρες πριν από την είσοδο των Τούρκων στη Σμύρνη ο λοχίας του Φρουραρχείου Κώστας Στούρνας υποστέλλει τη Γαλανόλευκη: «Σε μένα λαχαίνει ο θλιβερός ρόλος να κατεβάσω τη σημαία την Ελληνική από το ψηλό κοντάρι της για τελευταία φορά. Η σημαία αυτή κυματίζει τρία χρόνια τώρα, αφ' ότου έγινε η κατάληψη της Σμύρνης. Προκλητική στο ψηλό κοντάρι της αντίκρου στον Τουρκομαχαλά, που υψώνεται πάνω ως τον Πάγο και τους Μπερ Τεπέδες με το χανουμολόι και τις δεκοχτούρες. Πόσες αυγές μουεζίνηδες, χανούμισσες, μπέηδες, αγάδες, δεν αντίκρυσαν με βλέμμα μίσους τις πτυχές της. Πόσες φορές δεν αναπόλησαν στη θέση της τη σημαία του Ισλάμ με το μισοφέγγαρο και δεν ήλπιζαν να την ξαναϊδούν πάλι. Και να τώρα που η στιγμή έφτασε. Η στιγμή που δεν την περίμεναν αληθινά. Να που εγώ αυτή την ώρα θα κατεβάσω σιγά – σιγά απ' το κοντάρι τη γαλάζια σημαία. Βγαίνω έξω τάχα αδιάφορος και κοιτάζω έναν όμιλο Τούρκων που παρακολουθεί απ' τη γωνιά του δρόμου με περιέργεια και χαρά κάθε κίνησή μας. Δεν έχω καμμία αιτία να οχτρεύομαι αυτούς τους... ραγιάδες Τούρκους. Μα πρέπει εγώ να παίξω τον ρόλο μου, ρόλο αδιάφορου, για να μην πάρουν είδηση πως έχουμε αποφασίσει να φύγουμε και μας χτυπήσουν. Η καρδιά μου είναι βαρειά. Κατεβάζω τη γαλανόλευκη σημαία σιγά – σιγά, όπως γινόταν τακτικά κάθε δειλινό τρία χρόνια τώρα, κι αφήνω απάνω στο ψηλό κοντάρι το

σημαιοσκοινο, για να νομίσουν ότι και αύριο πρωί θα ξανασηκωθεί στη θέση της»...

Η πυρπόληση της Σμύρνης αποτελεί στίγμα για τον παγκόσμιο πολιτισμό. Ο Αμερικανός πρόξενος Τζορτζ Χόρτον σημειώνει: «Ένα απ' τα πιο βασανιστικά αισθήματά μου εκείνες τις μέρες ήταν της ντροπής, ντρεπόμουν που ανήκα στο ανθρώπινο γένος. Στην καταστροφή της Σμύρνης πάντως συνέβη και κάτι που δεν είχε προηγούμενο ούτε στην περίπτωση της Καρχηδόνας. Εκεί δεν υπήρχε συνασπισμένος πολεμικός στόλος Χριστιανών να παρακολουθεί αμέτοχα ένα δράμα, που είχε προκληθεί από τις ομόθρησκες κυβερνήσεις του. Στην Καρχηδόνα δεν υπήρχαν αμερικανικά αντιτορπιλικά. (...) Η εικόνα των πολεμικών πλοίων στο λιμάνι της Σμύρνης το σωτήριο έτος 1922, να παρακολουθούν σιωπηλά την τελευταία πράξη της τραγωδίας των Χριστιανών της Τουρκίας, ήταν ίσως η πιο θλιβερή και πιο σημαντική απ' όλες»...

Αμαχητί παραδόθηκε η Ανατολική Θράκη με την Ανακωχή των Μουδανιών (11 Οκτωβρίου 1922) στους Τούρκους. Η εφημερίδα Ελεύθερον Βήμα στις 10 Οκτωβρίου 1922 αναφέρει: «Η δημοσία οδός Αδριανουπόλεως μέχρι Σαράντα Εκκλησιών είναι υπερπλήρης θλιβερών караβανιών, καθιστώντων αδύνατον πάσαν κίνησιν μέχρι βαθμού, ώστε να διατρέξω την οδόν ταύτην επί αυτοκινήτου έως οκτώ ολοκλήρους ώρας. Αληθινός τόπος κλαυθμώνος η τεραστία αυτή οδός απ' άκρου εις άκρον. Οι γόοι των νηπίων, των οποίων μέγας αριθμός υποκύπτει προ των κακουχιών, οι θρήνοι των μητέρων, αι ύβρεις των ανδρών προς τους βόας, όπως βαδίσουν ταχύτερον, οι αναθεματισμοί των γερόντων διά τους υπευθύνους της τραγικής μοίρας του Θρακικού Ελληνισμού καθιστούν απείρως σπαραξικάρδιον την θλιβεράν εικόνα, η οποία σφίγγει την καρδίαν μέχρι βαθμού, ώστε να καθίστανται αδύνατα και αυτά τα δάκρυα. (...) Αι Σαράντα Εκκλησίαι, η σφριγώσα αύτη ελληνική πόλις, ενεκρώθησαν πλέον. Ολίγιστοι Έλληνες απέμειναν μετά του αρχιερατικού Επιτρόπου, οι οποίοι θ' αναχωρήσουν».

Ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Έρνεστ Χέμινγουεϊ, ανταποκριτής καναδικής εφημερίδας στην Ανατολική Θράκη, γράφει: «Σε μια συνεχή, εξαντλητική πορεία, οι Χριστιανοί της Ανατολικής Θράκης έχουν κατακλύσει τους δρόμους που οδηγούν στη Μακεδονία. Η μεγαλύτερη ομάδα διαβαίνει τον ποταμό Έβρο [Σ.Σ.: Μαρίτσα] από την Αδριανούπολη και είναι μήκους είκοσι μιλίων. (...) Εγκατέλειψαν όλοι τα σπίτια τους, τα χωριά και τα χωράφια τους και προστέθηκαν στο ποτάμι των προσφύγων, μόλις έμαθαν ότι έρχονται οι Τούρκοι. (...) Πρόκειται για πορεία προς το άγνωστο σιωπηλών ανθρώπων».

Την έντονη οδύνη των Μικρασιατών προσφύγων για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους αισθάνονται -mutatistmutandis- και οι Κύπριοι εκτοπισθέντες του 1974, μεταξύ των οποίων και ο γράφων, καταγόμενος από την

κατεχόμενη Λάπηθο, αλλά και όλοι οι ξεριζωμένοι, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Το βασικότερο αίτημα είναι διαχρονικά η επιστροφή στις πατρογονικές τους εστίες. Υπογραμμίζουν στο ψήφισμά τους:

«Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Εύξεινου Πόντου (...) θεωρούν ότι η Ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας που ανέρχονται σε ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες, απέναντι σε τριακόσιες χιλιάδες μουσουλμάνους της Ελλάδας (...) πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική, (...) ότι είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας, ότι το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών. Ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικρασίας, αυτόχθονες από πανάρχαιους χρόνους στη γη που κατοικούσαν και πάνω στην οποία τα δικαιώματά τους είναι αναπαλλοτρίωτα και απαραράγραπτα, δεν μετανάστευσαν με τη θέλησή τους, αλλά εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους αντιμετωπίζοντας το φάσμα της σφαγής. (...) Οι αλύτρωτοι Έλληνες, συναγμένοι εδώ και σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας, αποφασίζουν και ψηφίζουν ομόφωνα να αξιώσουν τη δυνατότητα να παλινοστήσουν στις πατρίδες τους κάτω από ουσιαστικές συνθήκες εγγύησης που θα καταστήσουν αυτήν την παλινοστροφή πραγματοποιήσιμη. (...) Σε αντίθετη περίπτωση καταγγέλλουν την αδικία που τους γίνεται σαν μία προσβολή δίχως προηγούμενο κατά της ανθρωπότητας και του πολιτισμού».

Οι Τούρκοι μετά το 1923 αρνούνται και αποσιωπούν τη θλιβερή πραγματικότητα της μαζικής εξόντωσης των χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1914-1922). Η επισήμανση προέρχεται από τον AliErtem:

«Ακόμη και μετά από ογδόντα επτά χρόνια, η τουρκική αντιπολίτευση δεν τολμά να αναφέρει την ιστορική πραγματικότητα με το όνομά της, δηλαδή να χρησιμοποιήσει τον όρο “γενοκτονία”. Δεν υπάρχει κανένα κόμμα στην πολιτική σκηνή, το οποίο να έγραψε στο πρόγραμμά του τον όρο “εξέταση της ιστορίας”. Η κοινωνία συμπεριφέρεται σαν να μην υπήρξε τέτοιου είδους πρόβλημα. Μόνο μεμονωμένα άτομα που ο αριθμός τους είναι περιορισμένος κάνουν ό,τι μπορούν για την αναγνώριση της γενοκτονίας. Δε θα αργήσει όμως πολύ η ώρα εκείνη που και αυτά τα άτομα θα νιώσουν την παρακολούθηση και τα αντίποινα του κράτους. Θα στιγματιστούν ανελέητα ως “προδότες της χώρας” και από τότε και στο εξής θα πρέπει να περιμένουν τις χειρότερες εκπλήξεις».

Μνήμη ή λήθη του ιστορικού παρελθόντος χάριν της μονόπλευρης -εις βάρος μας- «ελληνοτουρκικής φιλίας»; Την άποψή του παραθέτει ο Ηλίας Βενέζης στο

Μικρασία, χαίρε: «Λοιπόν –λέμε στην ανατολική πλευρά του Αιγαίου– αν ζητάτε να σβήσουμε την ιστορία μας, το συναξάρι και το μαρτυρολόγιό μας – αυτό δεν το μπορούμε. Όμως ξέρουμε να κάνουμε κάτι άλλο τίμιο και βαθύ: μπορούμε να μη μνησικακούμε». Αυτός είναι ο Ελληνισμός της Ανατολής, που με τη μεγαλοψυχία του δεν πρόκειται να ξεχάσει, διότι η αμνησία αποτελεί «ύβριν» για τα εκατοντάδες χιλιάδες θύματα του 1922, αλλά γνωρίζει και να συγχωρεί.

* Έγγραφο του στον υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδος Γεώργιο Στρέιτ στις 13 Μαΐου 1914, στο Φάνης Ν. Κλεάνθης, Η ελληνική Σμύρνη, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1996, σελ. 167, 222.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αθανασιάδης Τίτος, Μικρά Ασία 1919-1922 – Ογδόντα χρόνια πικρής μνήμης – Από την εποποιία στην καταστροφή, τόμος Β", εκδόσεις Απογευματινή, 2002, σελ. 109.

Βενέζης Ηλίας, Μικρασία, χαίρε, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», δέκατη έκδοση: 2011, σελ. 78, 157.

ErtemAli, «Να αναγνωρίσετε τη Γενοκτονία!», στο Κωνσταντίνος Εμμ. Φωτιάδης, Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, μέρος β", εφημερίδα RealNews, σελ. 358.

Ιακωβίδης Χρ. Ιωάννης, Μνήμες Κωνσταντινούπολης, Αιγύπτου, Μικράς Ασίας και Πόντου – Η εγκατάσταση στην Ελλάδα. Πρόλογος: Καθηγητής Νεοκλής Σαρρής, εκδόσεις Τσουκάτου, 2010.

Κωνσταντινουπολίτες, Αιγυπτιώτες, Μικρασιάτες και Πόντιοι στην Ελλάδα (ιδίως κατά το β" ήμισυ του 20ού αιώνα): Πριν και μετά την άφιξη. Ταυτότητα και ένταξη. Πρόλογος: Καθηγητής Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, Ι. Σιδέρης, 2011. Επανεκδόθηκε το 2013 από τον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη (εφημερίδα Τα Νέα – «Έλληνες της διασποράς»).

Με οδηγό την ιστορική Μνήμη, Σύμμικτα 1992-2014 και απόψεις Καθηγητών του Παντείου Πανεπιστημίου για συναφή θέματα. Πρόλογος: Ομότιμος Καθηγητής Κλεομένης Σ. Κουτσούκης, εκδόσεις Παπαζήσης, 2014.

ClarkBruce, Δύο φορές ξένος, εκδόσεις Ποταμός, 2007.

- Κλεάνθης Ν. Φάνης, Η ελληνική Σμύρνη, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1996, σελ. 167, 214, 222.

- «Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας σε διωγμό», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Νεώτερος Ελληνισμός από 1913 ως 1941), τόμος ΙΕ", Εκδοτική Αθηνών, 1978, σελ. 99.

Σιούσιουρας Πέτρος, Γεωπολιτική και ζωτικός χώρος – Η μικρασιατική εκστρατεία και ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων. Πρόλογος: Κλεομένης Κουτσούκης,

εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2012, σελ. 357-358.

Χόρτον Τζορτζ, Αναφορικά με την Τουρκία - Η κατάρα της Ασίας, εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, 1992 - εφημερίδα Η Ελλάδα αύριο, 2013, σελ. 173-174.

Ψήφισμα των προσφύγων της Αθήνας σε πάνδημο συλλαλητήριο (21 Ιανουαρίου 1923) στην Ομόνοια, με το οποίο εξέφρασαν την αντίθεσή τους στην υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, στο Η Μικρασιατική Καταστροφή, ebooks.edu.gr.

Πηγή: pentapostagma.gr